

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ: ВИКОРИСТАННЯ
ОНЛАЙН-ПРОЄКТІВ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІPEDAGOGICAL HERITAGE OF UKRAINE:
USING ONLINE PROJECTS TO PRESERVE HISTORICAL MEMORY

УДК 004.774:37(091)(477)-
051]:37.035:930.1
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.2.1>

Березівська Л.Д.,
докт. пед. наук, професор, дійсний
член (академік) Національної академії
педагогічних наук України,
директор, головний науковий
співробітник відділу педагогічного
джерелознавства та біографістики
Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені
В.О. Сухомлинського

Золотаренко Т.О.,
молодший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства
та біографістики
Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені
В.О. Сухомлинського

Середа Х.В.,
науковий співробітник відділу
педагогічного джерелознавства
та біографістики
Державної науково-педагогічної
бібліотеки України імені
В.О. Сухомлинського

У статті представлено педагогічні біографічні онлайн-проекти («Ми стоїмо на плечах наших попередників: педагоги-ювіляри», «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо», «Педагоги України про національно-патріотичне виховання» та «Педагоги про українську мову») Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Схарактеризовано технологію їх створення (тематика, змістове наповнення, принципи подання інформації, англійська версія, дизайн, хештеги тощо) та особливості впровадження біографічного знання (життєві віхи, творча спадщина) про відомих і маловідомих педагогів в освітньо-науковий простір через соціальні мережі, що в умовах відкритої науки забезпечує доступність до історії освіти для широкої аудиторії України та світу. Виявлено консолідовану роль біографічних онлайн-проектів у збереженні історичної пам'яті українського народу, особливо в умовах війни та інформаційного протистояння російському агресору. Аргументовано функції віртуальних продуктів (науково-освітню, інформаційно-комунікаційну) для збереження духовної спадщини та поширення правдивої інформації про українську історію у світі у річницю Євроінтеграції. Обґрунтовано їхнє значення для здобувачів освіти, педагогічних, наукових і науково-педагогічних і бібліотечних працівників у контексті всеохопної цифровізації суспільства. Виявлено вплив онлайн-проектів на національно-патріотичне виховання молоді та збагачення їхньої громадянської компетентності в умовах глобальних викликів і загроз, утвердження української національної і громадянської ідентичності в умовах війни та повоєнного відновлення України. Запропоновано подальші перспективи щодо вивчення впливу педагогічних біографічних онлайн-проектів на формування цифрової історичної пам'яті в міжнародному контексті тощо.

Ключові слова: педагогічна спадщина, онлайн-проекти, історична пам'ять, національна ідентичність, українські педагоги, українська мова, освітні ресурси.

The article presents pedagogical biographical online projects developed by V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine, including: "We Stand on the Shoulders of Our Predecessors: Anniversary Educators," "Educators of Ukraine: We Remember, We Honor!," "Educators of Ukraine on National and Patriotic Education," and "Educators on the Ukrainian Language." The article describes the technology behind their creation (themes, content structure, principles of information presentation, English versions, design, hashtags, etc.) and outlines the specifics of implementing biographical knowledge (life milestones, creative heritage) about well-known and less known educators into the educational and scientific space through social media. In the context of open science, this ensures broad access to the history of education for audiences in Ukraine and worldwide. The article reveals the consolidating role of biographical online projects in preserving the historical memory of the Ukrainian people, especially during wartime and the informational confrontation with the Russian aggressor. It substantiates the functions of these virtual products (scientific-educational and informational-communicative) in preserving spiritual heritage and disseminating truthful information about Ukrainian history globally within the framework of European integration. Their significance is justified for students, educators, researchers, academic and library professionals in the context of society's comprehensive digitalization. The article highlights the impact of these online projects on national and patriotic education of youth and the enhancement of their civic competence amid global challenges and threats, reinforcing Ukrainian national and civic identity during the war and the post-war recovery of Ukraine. Finally, the article suggests future directions for studying the influence of pedagogical biographical online projects on the formation of digital historical memory in the international context.

Key words: pedagogical heritage, online projects, historical memory, national identity, Ukrainian Educators, Ukrainian language, educational resources.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Історична пам'ять є одним із основних складників національної самосвідомості, визначальним чинником формування української національної і громадянської ідентичності, стійкості суспільства в умовах зовнішніх і внутрішніх викликів. Особливої актуальності проблема збереження історичної пам'яті набула під час повномасштабної війни рф проти України, коли агресор намагається не лише фізично знищити українську націю, а й перекреслити її історичний досвід, викривити факти, стерти

культурну спадщину. У цьому контексті важливою є думка академіка Василя Кременя: «Сучасна Україна насправді опирається на всю товщу української історії, і лише при такому розумінні цього питання можна досягти єдності в трактуванні історичного минулого» [4, с. 10]. З огляду на це важливим завданням є збереження й актуалізація пам'яті про відомих і маловідомих постатей, зокрема педагогів різних історичних епох, які зробили внесок у розвиток освіти, науки, культури, сприяли формуванню української національної

ідентичності. Вони боролися за право навчати рідною мовою, плекали ідеї національно-патріотичного виховання, зміцнювали духовні основи народу. Тому збереження історичної пам'яті про них має стати невід'ємним складником сучасної державної політики у сфері освіти, культури й інформаційної безпеки.

Традиційні методи збереження історичної пам'яті (архіви, друковані праці, музейні експозиції) залишаються важливими, проте в умовах цифровізації суспільства значно зросла роль електронних ресурсів, зокрема онлайн-проектів. Саме цифрові платформи сьогодні забезпечують оперативне поширення інформації, інтерактивність і залучення молоді до процесу пізнання історичної спадщини.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

У сучасному науковому дискурсі збереження історичної пам'яті засобами цифрових технологій є на чільному місці. Вчені (Л. Березівська, О. Міхно, О. Пінчук) підкреслюють, що в умовах інформаційної доби ефективними засобами поширення знань про історичне минуле є біографічні онлайн-проекти, які забезпечують доступність, інтерактивність і постійне оновлення інформації [5].

Академік Л. Березівська наголошує на тому, що педагогічні онлайн-проекти не лише поширюють знання, а й відновлюють національну педагогічну пам'ять, що є критично важливим в умовах війни та інформаційної агресії. Вона зазначає, що такі проекти є ефективним інструментом популяризації педагогічної думки та консолідації суспільства навколо спільних національних цінностей [1]. Т. Золотаренко акцентує увагу на ролі біографічних онлайн-проектів для формування національно-патріотичних орієнтацій у молодого покоління, бо саме через призму біографій педагогів можна ефективно формувати у здобувачів освіти почуття гордості за свою країну, розуміння історичних процесів та усвідомлення ролі освіти в національному становленні [3].

Особливу увагу науковці (Л. Березівська, О. Пінчук, С. Хопта та ін) приділяють і питанням інтеграції біографічних ресурсів у глобальний науковий простір, їхньому впливу на розвиток цифрової гуманітаристики та значенні відкритого доступу до культурної спадщини [6].

Окреслення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте аналіз джерел свідчить про недостатню кількість досліджень, присвячених саме використанню педагогічних онлайн-проектів як інструменту збереження історичної пам'яті у сучасних умовах війни. З огляду на це подальшого теоретичного осмислення потребує означена проблема.

Мета статті – виявити особливості створення і реалізації педагогічних онлайн-проектів в освітньо-науковому просторі для збереження історичної

пам'яті українського народу. Задля цього ми сформували **завдання**: охарактеризувати зміст і технологію впровадження основних онлайн-проектів, здійснити порівняльний аналіз їхньої ефективності задля збереження історичної пам'яті, визначити їхній вплив на формування української національної та громадянської ідентичності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Однією з ключових ініціатив Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ) зі збереження педагогічної спадщини та історичної пам'яті українського народу у контексті цифровізації суспільства та в умовах війни є створення і реалізація біографічних онлайн-проектів. Детальний аналіз основних онлайн-проектів дає змогу оцінити їхнє значення для суспільства, освіти і національної безпеки України. Ці проекти, започатковані під час пандемії COVID-19, і нині здійснює авторський колектив відділу педагогічного джерелознавства ДНПБ в межах досліджень «Педагогічна наука та освіта в особах, документах, бібліографії» (2020–2022), «Педагогічна біографіка в інформаційному освітньо-науковому просторі України» (2023–2025) під керівництвом академіка Лариси Березівської.

Рис. 1. Перший допис проекту «Ми стоїмо на плечах наших попередників: педагоги-ювіляри»

Мета онлайн-проекту «Ми стоїмо на плечах наших попередників: педагоги-ювіляри» полягає у висвітленні життєвого і творчого шляху українських педагогів-ювілярів. У цифровому продукті кожного педагога представлено через окрему онлайн-публікацію, яка містить біографічні відомості, бібліографію праць, фрагменти текстів, фотографії та цитати. За чотири роки реалізації проекту представлено понад 50 дописів. Технологія подання інформації поєднує можливості вебпорталу ДНПБ та соціальної мережі Facebook. Статистичні дані демонструють, що за період 2020–2023 рр. було понад 9500 переглядів проекту у Facebook. Серед користувачів переважно громадяни України, США, Польщі, Німеччини та Великої Британії (Березівська, Деревянко, 2020).

Другий важливий проєкт – «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо!», започаткований у червні

2022 р., зорієнтований на вшанування пам'яті українських освітян, які зробили вагомий внесок у розвиток національної освіти та науки.

Рис. 2. Перший допис проєкту «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо!»

Особливість проєкту – короткі довідкові публікації із переходами на повні біографічні матеріали в електронному ресурсі бібліотеки. У 2024 р. проєкт було доповнено англійською версією, що дало нагоду залучити широкую міжнародну аудиторію. У проєкті було представлено 209 дописів, а кількість переглядів зросла до понад 13600 на Facebook.

Проект «Педагоги України про національно-патріотичне виховання», розпочатий у січні 2024 р., має на меті популяризацію ідей про значення національно-патріотичного виховання у формуванні української національної та громадянської ідентичності. Кожен допис (загалом 24) містить цитату з праць українських педагогів із зазначенням першоджерела. Проєкт зібрав понад 5600 переглядів у Facebook. Особливий інтерес до матеріалів проявили молоді педагоги та здобувачі освіти.

Рис. 3. Допис проєкту «Педагоги України про національно-патріотичне виховання»

На особливу увагу заслуговує онлайн-проект «Педагоги про українську мову», започаткований у 2025 р. Його мета – донести до суспільства ідеї українських освітян про значення рідної мови для згуртування нації. Дописи містять цитати з праць педагогів, серед яких: Яків Чепіга (Зеленкевич),

Софія Русова, Іван Огієнко, Петро Стебницький, Іван Шешенко, Степан Смаль-Стоцький та ін. Цитата з праці Я. Чепіги «До національної школи» (1909) стала символічною для проєкту: «Мова нероздільно пов'язана з духовним розвитком народу, як дух із тілом. Знищуючи одне, знищуємо й друге – підводимо до розпаду цілу націю». Проєкт активно підтримує освітянська спільнота.

Рис. 4. Перший допис проєкту «Педагоги про українську мову»

Порівняльний аналіз результатів усіх проєктів свідчить про їхню ефективність. Проєкт «Педагоги України: пам'ятаємо, шануємо!» охопив найбільшу кількість дописів – понад 200, і зібрав понад 13600 переглядів загалом. Цей проєкт активно розширює межі впливу завдяки перекладу матеріалів англійською мовою. Проєкт «Ми стоїмо на плечах наших попередників: педагоги-ювіляри» знайомить зацікавлених користувачів з повнотекстовими творами педагогів. «Педагоги України про національно-патріотичне виховання» і «Педагоги про українську мову» актуалізують важливі питання української національної і громадянської та мовної ідентичності (рис. 1).

Рис. 1. Порівняльний аналіз ефективності онлайн-проектів у мережі «Facebook»

Онлайн-проекти ДНПБ мають непересічне значення для здобувачів освіти, педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників у контексті всеохопної цифровізації суспільства. Вони створюють умови для вивчення педагогічної спадщини

в інтерактивному форматі, формують критичне мислення й усвідомлення ролі історії для сучасності і майбутнього. Для бібліотечних працівників ці проекти є цінним ресурсом з унікальною інформацією, вкрай необхідною для їхньої практичної роботи.

У ширшому суспільному контексті онлайн-проекти відіграють роль інструментів інформаційного опору: поширюючи правдиву інформацію про українських освітян, вони протидіють фальсифікаціям історії та культурному тиску, впливають на збереження історичної пам'яті у часи воєнних викликів і об'єднують українців навколо спільних цінностей.

Висновки. Отож, педагогічні біографічні онлайн-проекти, які розробили науковці ДНПБ, відіграють надзвичайно важливу роль у збереженні історичної пам'яті українського народу, особливо під час війни та інформаційного протистояння російському агресору. В умовах відкритої науки технологія їх створення (тематика, змістове наповнення, принципи подання інформації, англomовна версія, дизайн, хештеги у дописах, покликання на праці педагогів з фонду бібліотеки тощо) та впровадження в освітньо-науковий простір через соціальні мережі біографічного знання (життєві віхи, творча спадщина) про відомих і маловідомих освітян різних історичних епох забезпечує доступність до історії освіти для широкої аудиторії України та світу. Статистичні дані демонструють підвищений інтерес до постатей українських педагогів, що підтверджує ефективність обраної стратегії. Дедалі більша кількість переглядів користувачів з різних країн світу засвідчує значний потенціал українських онлайн-проектів у справі культурної дипломатії та зміцнення міжнародної підтримки України.

Нині педагогічні онлайн-проекти виконують не лише науково-освітню, але й стратегічну інформаційно-комунікаційну функцію, консолідують українське суспільство, зберігають духовну спадщину та поширюють правдиву інформацію про українську історію у світі у річницю євроінтеграції. Вони, як важливий чинник захисту історичної пам'яті, впливають на національно-патріотичне виховання молоді та збагачення їхньої громадянської компетентності в умовах глобальних викликів і загроз, та утворюють українську національну і громадянську ідентичність в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Перспективи подальших досліджень. Перспективними є подальші дослідження впливу педагогічних онлайн-проектів на формування цифрової історичної пам'яті в міжнародному контексті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Березівська Л. Д. Онлайн-проекти як форма поширення педагогічного біографічного знання в освітньо-науковому просторі. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг* : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.) / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2022. С. 424–426. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0004349> (дата звернення: 27.05.2025).
2. Березівська Л. Д., Деревянко Т. М. Електронний ресурс «Видатні педагоги України та світу» й онлайн-проект «Ми стоїмо на плечах наших попередників: Видатні педагоги-ювіляри». *Вісн. НАПН України*. 2020. Т. 2, № 1. С. 1–3 (розд. пар.). DOI: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-7-4>.
3. Золотаренко Т. О. Біографічні онлайн-проекти: вплив на національно-патріотичне виховання. *Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики* : зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця, 2024. С. 159–162. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741545/> (дата звернення: 27.05.2025).
4. Кремень В. Г. Консолідаційна парадигма модернізації України. *Сучасне філософське антропологічне знання в контексті викликів доби: дев'ять Шинкаруківські читання* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18 квіт. 2014 р. / НАН України, НАПН України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка та ін. Хмельницький, 2014. С. 8–16.
5. Berezivska L. D., Mikhno O. P., Pinchuk O. P. Online projects as a form of spreading pedagogical biographical knowledge in the context of open science. *Inform. Technologies and Learning Tools*. 2023. Vol. 97, nr 5. P. 227–243. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5240>.
6. Berezivska L. D., Pinchuk O. P., Hopta S. M., Demyda Y. F., Sereda K. V. Creation of information and bibliographic resource “Outstanding educators of Ukraine and the world” and its influence on the development of digital humanities. *Inform. Technologies and Learning Tools*. 2022. Vol. 87, nr 1. P. 1–17. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4825>.